

РУБЕН АГАВЕЛЯН

Новосибирский государственный педагогический университет,
доктор психологических наук, профессор, научный руководитель

ОЛЕСЯ ЦИГУЛЕВА

Новосибирский государственный педагогический университет,
кандидат психологических наук, научный руководитель

**СПЕЦИФИКА ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЕТЯМ
С ПРОБЛЕМАМИ СЛУХА**

В статье рассматриваются особенности развития коммуникативных навыков и организации образовательного процесса школьников с нарушением слуха посредством иностранного языка. Исследуется первоначальный уровень мотивации к овладению иностранного языка и дальнейшее развитие мотивационного процесса.

ՄԱԳՂԱ ԱՐՄԵՆՅԱՆ

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի ասպիրանտ

**ՄԵԾԱՀԱՍՏԱԿՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Հոդվածում ուսումնասիրվում է մեծահասակների քաղաքացիական կրթության ապահովման անհրաժեշտությունը խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացում, քանի որ վերջինս պայմանավորված է հասարակության քաղաքական գիտակցության զարգացման մակարդակով: Հոդվածում մեծահասակների քաղաքացիական կրթության ապահովման խնդիրը դիտարկվել է քաղաքական արդիականացման և քաղաքական վերասոցիալականացման գործընթացների ուսումնասիրության տեսանկյունից: Ուսումնասիրվում են մեծահասակների կրթության ապահովման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում, ինչպես նաև տվյալ ոլորտը կարգավորող իրավական և օրենսդրական հիմքերը:

Բանալի բառեր՝ Խորհրդարանական մշակույթ, մեծահասակների կրթություն, քաղաքական արդիականացում, քաղաքական վերասոցիալականացում

Խորհրդարանական մշակույթը սոցիալ-քաղաքական, ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ պետաիրավական երևույթ է, որը պայմանավորված լինելով արժեքներով, նորմերով և պատմական հիշողությամբ, ապահովում է խորհրդարանի և սոցիումի միջև համազգային երկխոսության կայացումը⁴¹: *Մակայն արդյո՞ք ժամանակակից հայ հասարակության բոլոր սոցիալական շերտերը քաղաքական մակարդակում պատրաստ են երկխոսել թե՛ ընդդիմադիր և թե՛ իշխանության ներկայացուցիչների հետ:*

⁴¹ Տե՛ս Մ. Աբսեյան, Խորհրդարանական մշակույթի կայացման քաղաքական նախադրյալների հարցի շուրջ, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Միջազգային հարաբերություններ, Քաղաքագիտություն», 2016, № 1 (19), էջ 63-70:

Խորհրդարանական մշակույթի զարգացումն ու կայացումը հանրային կառավարման կերպափոխման գործընթաց է, որի գերակա նպատակը պետք է լինի հանրային անվտանգության ապահովումը: Հանրային անվտանգություն ասելով, նախևառաջ, անհրաժեշտ է հասկանալ քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական և մշակութային հարթություններում անձի ինքնաիրացման և ինքնաարտահայտման հնարավորությունների առկայությունը: Անձի ինքնաիրացումը անձի սոցիալ-քաղաքական և մշակութային սոցիալականացումն ու ինտեգրումն է տվյալ քաղաքական իրականությանը⁴²:

Անցումային հասարակություններում մեծահասակ սերնդի ներկայացուցիչների շրջանում կերպափոխման գործընթացները հոգեբանական մակարդակում առավել խոցելի բնույթ են կրում: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ մեծահասակ սերնդի ներկայացուցիչները պետք է արդիականացնեն իրենց ինքնությունն արդեն իսկ ձևավորված պատմական հիշողության, արժեքային համակարգի և քաղաքական գիտելիքների հիման վրա՝ նոր քաղաքական տիրույթում կենսունակ լինելու համար: Հետևաբար արդիականացման գործընթացների արդյունավետ ադապտացման համար հարկավոր են հանրույթի մտահայեցողական առանձնահատկություններին համապատասխանող միջոցառումներ: Այս պարագայում մեծահասակների կրթության ապահովումը ծառայում է որպես անհրաժեշտ գործիք նոր աշխարհակարգի այժմեական պահանջներին և մարտահրավերներին համարժեք արձագանքելու, ինչպես նաև հասարակության սոցիալ-քաղաքական կյանքում ակտիվ մասնակցություն ունենալու համար:

Քաղաքագիտական մոտեցման տեսանկյունից մեծահասակներ ասելով հասկանում են⁴³ միջին տարիքային կատեգորիան՝ ոչ միայն էլնելով տարիքային առանձնահատկություններից, այլև այն պատճառով, որ այն դարձել է միջին օղակ, որը բնորոշում է անցումը՝ դեպի ազատական արդիականացման գործընթացներին: Այս տարիքային կատեգորիայի քաղաքական սոցիալականացման երկրորդային փուլը ներառում է 1970-1980-ական թվականները, իսկ ծննդյան տարեթվերը համապատասխանաբար տատանվում են 1950-ից մինչև 1960-ականների կեսերը: Վերակազմավորման ժամանակներից ի վեր այս սերունդն անմիջապես բախվել է հասարակության ինստիտուցիոնալ համակարգի կերպափոխման մարտահրավերներին:

Գոյություն ունեն սերունդների տարիքային դասակարգումների տարբեր մոտեցումներ: Ե. Շեստոպալը մեծահասակների կատեգորիայի ներքո տարանջատում է միջին սերնդի 3 տարիքային փուլեր՝ հետպատերազմյան (ծննդյան տարեթվերը՝ 1951-1961թթ.), վաթսունականներ (ծննդյան տարեթվերը՝ 1961-1971թթ.) և բրեժնևյան (ծննդյան տարեթվերը՝ 1971-1981թթ.): Նրա դիտարկմամբ՝ ավագ սերունդը ներառում է նախապատերազմյան (ծննդյան

⁴² Տե՛ս **Ք. Ինգլհարտ, Կ. Վելցել**. Модернизация, культурные изменения и демократия. Фонд либеральная миссия. 2012, . с. 12-22.

https://www.hse.ru/data/2012/02/24/1266136909/inglehart_welzel.pdf

⁴³ Տե՛ս **Ե. Բ. Շեստոպալ**. Политическая социализация и ресоциализация в современной России // Полития. 2005. № 4. с. 48-69:

տարեթվերը՝ 1931-1941թթ.) և պատերազմյան (ծննդյան տարեթվերը՝ 1941-1951թթ.) տարիքային փուլերը⁴⁴: Համաձայն *Լ. Կոժեկինայի* մոտեցման՝ մեծահասակների կատեգորիայի ներքո դիտարկվում է միջին սերունդը, որը հետազոտողներն անվանում են միջին, ոչ միայն ելնելով տարիքային առանձնահատկություններից, այլև այն պատճառով, որ այն դարձել է միջին օղակ, որը բնորոշում է անցումը՝ դեպի ազատական արդիականացման գործընթացներին: Այս տարիքային կատեգորիայի քաղաքական սոցիալականացման երկրորդային փուլը ներառում է 1970-1980-ական թվականները, իսկ ծննդյան տարեթվերը համապատասխանաբար տատանվում են 1950-ից մինչև 1960-ականների կեսերը⁴⁵: Վերը նշված սերունդների ներկայացուցիչները, որոնք ժամանակակից հասարակություններում ներկայացնում են առավել խոցելի կամ տարեց սերունդը, վերակազմավորման ժամանակներից ի վեր բխվել են հասարակության ինստիտուցիոնալ համակարգի կերպափոխման մարտահրավերներին:

Է. Էրիքսոնն անձի հոգեւոցիալական զարգացման տեսության⁴⁶ շրջանակներում տարբերակում է անձի զարգացման ութ փուլեր: Միջին հասունության շրջանում նա ընդգրկում է 26-64 տարեկան անձանց, իսկ ուշ հասունության շրջանում 65 և ավելի բարձր տարիք ունեցող անձանց: Համաձայն Էրիքսոնի մոտեցման՝ տարեցներ են համարվում 65 տարին լրացած անձինք: Է. Էրիքսոնի դիտարկմամբ՝ յուրաքանչյուր հոգեւոցիալական փուլ ուղեկցվում է ճգնաժամով, ինչը պայմանավորված է տվյալ ժամանակին բնորոշ սոցիալական նոր պահանջների առաջացմամբ: Անձի կողմից ոչ համարժեք արձագանքն ի հայտ եկած նոր սոցիալական պահանջներին ունենում է ապակառուցողական ազդեցություն նրա աճի զարգացման վրա:

Լ. Վիգորսկին տարիքային դասարակարգման իր տեսության շրջանակներում տարանջատում է հասունության (45-60) և տարեց մարդկանց (60 և ավել) տարիքային կատեգորիաները: Համաձայն *Լ. Վիգորսկու* դիտարկման⁴⁷՝ հասունության փուլն անձի ինքնաիրացման առավել ակտիվ ժամանակաշրջանն է: Տարեց փուլն, ըստ Վիգորսկու, կյանքի վերախմաստավորման և բավարարվածության կամ հիասթափության ժամանակաշրջանն է համարվում: Ինչ վերաբերում է եվրոպական հասարակություններում

⁴⁴ Տե՛ս **Е. В. Шестопал**. Политическая социализация и ресоциализация в современной России. При поддержке РФФИ, исследовательский грант, номер 05-06-80286-а, 2012, ըստ <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/09/21/1251345259/006.pdf> կայքի:

⁴⁵ Տե՛ս **Л. Ю. Кожекина**. Тенденции политической ресоциализации “среднего” поколения в постсоветском украинском обществе. 2014, ըստ <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-politicheskoy-resotsializatsii-srednego-pokoleniya-v-postsovetskom-ukrainskom-obschestve> կայքի

⁴⁶ Տե՛ս Возрастная периодизация Эриксона, ըստ <http://mamsila.ru/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B7%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0> կայքի. (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

⁴⁷ Տե՛ս Таблица возрастной периодизации Выготского, ըստ <https://psihoguru.ru/psihologiya-i-harakter/tablica-vozzrastnoy-periodizacii-vygotskogo.html> կայքի, (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

տարեցների տարիքային կատեգորիաների բնորոշմանը, ապա ըստ իրականացված ուսումնասիրությունների⁴⁸ տարեց են համարվում 65 տարին լրացած անձինք:

Հայաստանի Հանրապետությունում մեծահասակ սերնդի կյանքի զարգացման վերաբերյալ հետազոտություններն իրականացվում են հասարակությունների ծերացման երևույթի ներքո: Համաձայն ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատանքի և սոցիալական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտի կողմից իրականացված «Բնակչության ծերացման վերաբերյալ» հետազոտության արդյունքների վերլուծության (2009)⁴⁹ տարեց են համարվում 50 և բարձր տարիք ունեցող անձինք: Այս հետազոտությանը հաջորդել է «Ծերացման հիմնախնդիրների լուծման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության» ռազմավարության մշակումը (2017)⁵⁰, որում թիրախավորված շահառուների շրջանակը ներառում է 65-ից բարձր տարիք ունեցող անձանց:

Բնակչության ծերացումը կամ ժողովրդագրական ծերացումը բնակչության կառուցվածքում տարեց բնակչության տեսակարար կշռի աճն է, ինչը երկարատև ժողովրդագրական փոփոխությունների, բնակչության վերարտադրության, ծնելիության, մահացության և դրանց հարաբերակցությունում տեղ գտած տեղաշարժերի, մասամբ նաև՝ միգրացիայի հետևանք է:

Ըստ միջազգայնորեն ընդունված ժողովրդագրական նորմերի, եթե որևէ հասարակության բնակչության 60 և բարձր տարիք ունեցողների տեսակարար կշիռը մինչև 8% է, ապա այդ հասարակությունը գնահատվում է որպես երիտասարդ, 10% -ի դեպքում՝ ծերացող, իսկ 12% և բարձրի պարագայում՝ համարվում է ծերացած: Համաձայն վերը նշված վիճակագրության, Հայաստանի Հանրապետությունը համարվում է ծերացող երկիր:

Ծերացող երկիր դառնալը վտանգում է այդ երկրի ապագան, սակայն միննույն ժամանակ հարկ է փաստել, որ մեծահասակները երկրի մտավոր ու հոգևոր ներուժն են, արժեքային համակարգի կրողներն են, այն հարստությունը, առանց որի չի կարող գոյատևել և ոչ մի երկիր:

Ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալերի⁵¹ Հայաստանը հայտնվել է ծերացող հասարակությունների վերին շեմին: ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի կանխատեսումները վկայում են, որ Հայաստանը շուտով կհատի այդ շեմը: Ըստ կանխատեսումների՝ 2050թ.-ին 65-ից բարձր տարիք ունեցողները կկազմեն բնակչության 22-23%-ը: Վիճակագրության համաձայն՝

⁴⁸ Տե՛ս **P. Escuder-Mollon, Salvador Cabedo**. Education and Quality of Life of Senior Citizens. Universitat Jaume I. 2013. <http://edusenior.uji.es/data/outcomes/wp5/EduSenior-guide.pdf>, (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

⁴⁹ Տե՛ս ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքը. http://www.armstat.am/file/article/ageing_suvey_report_arm.pdf (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

⁵⁰ Տե՛ս ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության պաշտոնական կայքը՝ https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwjM9_gNAM11w (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017)

⁵¹ Տե՛ս նույն տեղը:

աղքատության մակարդակը Հայաստանում կազմում է շուրջ 30%, 60-64 տարեկանների շրջանում՝ 24%, իսկ 65 և բարձր տարիք ունեցող անձանց շրջանում՝ 32%:

Բնակչության ծերացման երևույթին տրվող ամենաընդունելի պատասխանը ոչ միայն հասարակության կայուն տնտեսական աճն ու ռեսուրսների արդար բաշխումն է, այլ նաև տնտեսական աճի ապահովման հիմքում ընկած սերունդների համաժամանակյա կրթությունը: Հանրապետության բնակչության ծերացման արդյունքում աշխատող մարդկանց համեմատ ավելանում է կենսաթոշակառուների թվաքանակը: Իսկ իր աշխատանքից եկամուտ ստացող տարեց մարդկանց թվաքանակն աստիճանաբար նվազում է: Դա հիմնականում բացատրվում է գործազրկության բարձր մակարդակով⁵², նրանց խոցելիությամբ և աշխատաշուկայում ոչ մրցունակ լինելու հանգամանքով:

Լայն տարածում ունեցող այն մտայնությունը, թե կենսաթոշակի անցնելը նշանակում է կյանքի պասիվ ժամանակաշրջանի սկիզբ, երբ սեփական նպատակների, ընտանիքի և հասարակության համար անհատի ստեղծարար գործունեությունն ու կարողությունները սահմանափակվում են, պետք է փոխվի այնպես, որ տարեց մարդիկ հնարավորություն ունենան աշխատուժի շուկայի պայմաններին հարմարվելու միջոցով աստիճանաբար անցնել կյանքի այդ փուլին:

Հարկ է նշել, որ հասարակությունների ծերացման երևույթը համարվում է 21-րդ դարի մարտահրավեր ողջ համաշխարհային հանրույթի համար, քանզի այն ապակառոցողական ազդեցություն է ունենում հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտների վրա: Ի տարբերություն հետխորհրդային երկրների, արևմտյան ժողովրդավարություններում միջին և կենսաթոշակային տարիքը (65 և ավել) լրացած անձանց համաժամանակյա կրթության ապահովման խնդիրները կարգավորվել են առավել վաղ փուլերում: Ֆրանսիայում տարեց մարդկանց համար առաջին ուսումնական հաստատությունը (University of the Third Age-UTA)⁵³ հիմնադրվել է 1973թ., Իտալիայում՝ 1975թ., Շվեդիայում՝ 1979թ., Մեծ Բրիտանիայում՝ 1981թ., Ֆինլանդիայում՝ 1985թ., Նորվեգիայում՝ 1989թ., Բուսանիայում՝ 1991թ.⁵⁴: Հարկ է նշել, որ մեծահասակների կրթական համակարգը եվրոպական երկրների մեծամասնությունում ներառում է միջին (Adults-30-60) և ավագ կամ տարեց սերնդի (Senior-65+) ներկայացուցիչներին: Օրինակ, Իտալիայում մեծահասակների կրթության ռազմավարությունը թիրախավորում է 30-ից և 60-ից, Հունգարիայում՝ 45-ից, Բուսանիայում՝ 55-ից, Բուլղարիայում 50-ից և Ավստրիայում 45-ից բարձր տարիքային կատեգորիաները: Ներկայումս տարեց մարդկանց քաղաքացիական կրթության

⁵² Տե՛ս Աշխատանքի շուկայի ցուցանիշներ. 2016 թ.-ի զեկույցը // ըստ http://armstat.am/file/article/sv_12_16a_141.pdf կայքի (վերջին դիտում՝ 01.09.2017)

⁵³ The University of the Third Age is an international movement whose aims are the education and stimulation of mainly retired members of the community—those in their third 'age' of life. It is commonly referred to as U3A.

⁵⁴ Տե՛ս **P. Escuder-Mollon, Salvador Cabedo.** Education and Quality of Life of Senior Citizens. Universitat Jaume I. 2013. P. 111 <http://edusenior.uji.es/data/outcomes/wp5/EduSenior-guide.pdf>. (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

ապահովումը համաեվրոպական բնույթ է կրում, որը կարևորվում է ոչ միայն աշխատաշուկայում անձի մրցունակության ապահովմամբ, այլև որպես հասարակության սոցիալ-մշակութային և քաղաքական զարգացման հրամայական: Եվրոպական հասարակարգում մեծահասակ սերնդի կրթական համակարգի ներդրումը համարվում է քաղաքացիական հասարակության կայացման նախադրայիններից մեկը, քանզի հասարակական համակարգի կերպավորման պայմաններում այն նվազեցնում է քաղաքացիների՝ պետությունից օտարման և մարզինալ խմբերի ձևավորման վտանգը:

Հայաստանի Հանրապետությունում մեծահասակների կրթության մասին օրենսդրությունը բաղկացած է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքից, «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքից, ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքից, «Բարձրագույն և հետբուհական կրթության մասին» ՀՀ օրենքից, «Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքից, ինչպես նաև կրթական համակարգին առնչվող ՀՀ միջազգային պայմանագրերից: Բացի այդ մեծահասակների կրթության ապահովման համատեքստում ընդունվել են կարևորություն ներկայացնող ռազմավարական և հայեցակարգային բնույթի փաստաթղթեր. դրանք են՝ ՀՀ-ում ցկյանս ուսումնառության մասին հայեցակարգը⁵⁵ (2009թ.) և «Ծերացման հետևանքների հաղթահարման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության»⁵⁶ ռազմավարությունը, որը ենթադրում է 2017-2021թթ. համար նախատեսված միջոցառումների ծրագիրը:

Ողջ կյանքի ընթացքում ուսումնառության գաղափարն առավել ամբողջականացրել է առաջատար տեսաբան Փոլ Լենգրանդը, ով 1965թ. ցկյանս ուսումնառության (Life-long learning) հայեցակարգը ներկայացրել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին⁵⁷: Նրա մեկնաբանությունը հիմնված է մարդուն բոլոր ուսումնառական գործընթացների կենտրոնում դիտարկելու գաղափարի վրա: Լենգրանդի տեսությունը նորովի է լուսաբանել ուսումնառության դերը՝ վերացնելով մարդկային կյանքի ավանդական բաժանումը կրթական, աշխատանքային և հետաշխատանքային փուլերի՝ կարևորելով ամբողջ կյանքի ընթացքում ուսումնառության գործընթացը, որտեղ զուգորդվում են մարդկային գործունեության անհատական և սոցիալական կողմերը:

Սակայն ՀՀ-ում ցկյանս ուսումնառության մասին հայեցակարգի թերությունը այն է, որ այն մեծահասակների կրթության ապահովման համատեքստում չունի հստակ տարիքային խմբի թիրախավորում: Հայեցակարգի ընդունումն արդեն իսկ կարևոր քայլ է համարվում հասարակության կայուն

⁵⁵ Տե՛ս ՀՀ-ում ցկյանս ուսումնառության վերաբերյալ հայեցակարգ.

<http://www.gov.am/files/meetings/2009/3912.pdf> (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017)

⁵⁶ Տե՛ս Քաղվածք ՀՀ կառավարության նիստի արձանագրությունից. Ծերացման հետևանքների հաղթահարման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության ռազմավարությանը և ռազմավարության իրականացման 2017-2021 թվականների միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին, ըստ http://www.mtad.am/u_files/file/Hayecakarger/20-2ardz_voroshum.pdf կայքի, (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017)

⁵⁷ Տե՛ս **P. Jarvis**. The Routledge International Handbook of Lifelong Learning. 2009. P. 303-304. ըստ <https://books.google.am/books?id=ScmLAgAAQBAI&pg=PA303&lpg=PA303&dq=Paul+Lengrand+life+wide+lea20learning&f=false> կայքի, (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017)

զարգացման համատեքստում: Սակայն ժողովրդագրական, սոցիալ-տնտեսական մարտահրավերների առջև կանգնած ծերացող հասարակության համար կրթության միջոցով միջին և ավագ սերնդի մրցունակությունն ապահովելու համատեքստում անհրաժեշտ է մշակել հատուկ ռազմավարական ծրագիր, որի արդյունավետ լինելու դեպքում այն կարող է անհրաժեշտ հիմք հանդիսանալ ՀՀ-ում մեծահասակների կրթության ապահովման խնդրի օրենսդրականացման համար: Հարկ է նշել, որ տվյալ հիմնախնդրի օրենսդրականացման նախադեպ արդեն իսկ եղել է, սակայն բացասական ելք է ունեցել:

2016թ. ԱԾ ընդդիմադիր պատգամավորների կողմից կառավարությանը ներկայացվել է «Մեծահասակների կրթության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ, որը սակայն հավանության չի արժանացել կառավարության կողմից հետևյալ պատճառով. «Յուրաքանչյուր ոք օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով ունի մրցութային հիմունքներով պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունք: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ՀՀ Սահմանադրությունը բացառում է խտրականությունն անկախ ամեն ինչից: Հետևաբար, ՀՀ սահմանադրությունն ապահովում է կրթության իրավունքի իրականացումն առանց խտրականության՝ բոլորի համար նախատեսելով հավասար իրավունքներ և երաշխիքներ»⁵⁸: Բացի վերը նշված հիմնավորումից, ներկայացված օրենսդրական նախաձեռնությունը անդրադարձ չի կատարում հետևյալ հարցադրումներին՝ թե ինչու և պետք է կարևորվի մեծահասակների կրթություն ապահովման խնդիրը Հայաստանում, ի՞նչ նախադրյալներ են ապահովման դրա ընդունման անհրաժեշտությունը, ի՞նչ ազդեցություն է ունենալու դրա կիրառումը հանրային կառավարման մյուս ոլորտների վրա, և թե ո՞ր տարիքային խմբերն են մտնում մեծահասակների կատեգորիայի մեջ:

Ներկայումս գործում է «Ծերացման հետևանքների հաղթահարման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության»⁵⁹ ռազմավարությունը, որը ենթադրում է 2017-2021թթ. համար նախատեսված միջոցառումների ծրագիր: Սակայն այս ռազմավարությունը նույնպես ունի թերություններ: Առաջին հերթին, ստեղծվում է տպավորություն, որ ռազմավարության մեջ տարեց են դիտարկվում 55 տարին լրացած անձինք այն դեպքում, երբ ՀՀ-ում կենսաթոշակային տարիքը 63-ն է: Երկրորդ, հասարակության ժողովրդագրական ծերացման հետևանքների կանխման համատեքստում առավելապես կարևորվում են սոցիալական աջակցության մեխանիզմները: Սակայն վերջիններս ապահովում են բացառապես հասարակության ծերացման հետևանքները,

⁵⁸ Տե՛ս ՀՀ կառավարության եզրակացությունը «Մեծահասակների կրթության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի (Պ-1057-19.09.2016-ԳԿ-010/0) վերաբերյալ, ըստ <http://www.gov.am/files/docs/1935.pdf> կայքի, (վերջին դիտումը՝ 01.09.2017):

⁵⁹ Տե՛ս Քաղվածք ՀՀ կառավարության նիստի արձանագրությունից, ծերացման հետևանքների հաղթահարման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության ռազմավարությանը և ռազմավարության իրականացման 2017-2021 թվականների միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին, ըստ http://www.mtad.am/u/files/file/Hayecakarger/20-2ardz_voroshum.pdf կայքի, (վերջին մուտքը՝ 01.09.2017):

բայց ոչ պատճառները: Ինչ վերաբերում է մեծահասակների կրթության ապահովմանը և աշխատաշուկայում նրանց պահանջարկի և մրցունակության ձևավորմանը, ապա այս առումով ռազմավարության մեջ տրվում է մակերեսային մոտեցում:

Այնուամենայնիվ վերը նշված ռազմավարությունները կարևորագույն նշանակություն ունեցող բարեփոխումներ են, որոնց սրտացավ իրականացման դեպքում կարող են ունենալ դրական ազդեցություն հայ հասարակությունում մեծահասակների գիտակցության բարձրացման, ինքնաիրացման հնարավորությունների, մրցունակության ապահովման համատեքստում:

Մեծահասակների քաղաքացիական կրթության ապահովման մասին ռազմավարությունը պետք է մշակվի կառավարության համապատասխան մարմինների (ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, կրթության նախարարություն), հասարակական կազմակերպությունների և համապատասխան գործատուների (որոնք ապահովում են տվյալ մասնագիտությունների գծով զբաղվածությունը հանրապետությունում) հետ համատեղ: Ռազմավարությունը պետք է թիրախավորի մեծահասակ սերնդի միջին և ավագ (տարեց) կատեգորիաները, որոնց տարիքային բնորոշումը պետք է հիմնվի հետազոտության արդյունքների վրա: Մեծահասակների քաղաքացիական կրթության ապահովման համատեքստում իրականացված հետազոտության արդյունքները հնարավորություն կտան պատկերացում կազմել՝ 1) հայ հասարակության մեծահասակ սերնդի ներկայացուցիչները ինչպե՞ս են տեսնում իրենց մասնակցությունը ժամանակակից հասարակական-քաղաքական կյանքին. բավարար են արդյոք նրանց քաղաքական գիտելիքները հրատապ ներքին և արտաքին քաղաքական հարցերի շուրջ առողջ դիրքորոշում ձևավորելու հարցում, 2) վերը նշված տարիքային կատեգորիաներում ո՞ր մասնագիտական որակավորումներն են առավել տարածված. այս պարագայում հատկապես ուշադրության պետք է արժանանան այն մասնագիտությունները, որոնք պահանջարկ են վայելել և՛ խորհրդային և՛ ժամանակակից հասարակարգերում, 3) արդյո՞ք նրանք պատրաստակամ են թարմացնել իրենց մասնագիտական ունակությունները կամ յուրացնել նոր մասնագիտություն, 4) ի՞նչ ազդեցություն կունենա մեծահասակների քաղաքացիական կրթությունը քաղաքացիական հասարակության զարգացման հարցում, 5) ժամանակավոր կրթական ծրագրի ավարտից հետո, մասնակիցների քանի՞ տոկոսն աշխատանք կունենա՝ ըստ մասնագիտական պատրաստվածության, 6) իրականացված հետազոտությունը կունենա՞ արդյոք դրական ազդեցություն վերը ներկայացված հիմնախնդիրների մասամբ հաղթահարման հարցում, 7) հետազոտության արդյունքները արդյո՞ք հնարավորություն կընձեռեն մշակելու մեծահասակների քաղաքացիական կրթության ապահովման մասին ռազմավարություն, որը հետագայում կարող է հիմք հանդիսանալ տվյալ խնդիրն օրենսդրականացնելու համար:

Մեծահասակ սերնդի կրթության ապահովման ռազմավարությունը պետք է ենթադրի գործողությունների այնպիսի ծրագիր, որը կհիմնվի հետազոտության յուրաքանչյուր մասնակցի՝ կարճաժամկետ կրթական ծրագրից առաջ և դրանից հետո մշակված հոգեբանական և մասնագիտական նկարագրի վրա:

Վերոնշյալ հետազոտությունը բարդ է իրականացնել հաշվի առնելով մի շարք դժվարություններ. միջին և ավագ սերնդի մարդկանց կողմից ոչ համարժեք արձագանք, հետազոտությունն իրականացնող համապատասխան կրթական ինստիտուտների կամ անհատների, ինչպես նաև գործատուների ոչ բավարար պատրաստակամություն: Բացի այդ, բնականաբար, կգտնվեն հարցադրումներ, որոնք դեռևս չեն նշմարվում և կարող են ի հայտ գալ միայն հետազոտություն իրականացման փուլում: Սակայն ներկայացված դժվարությունների հաղթահարման պարագայում, ռազմավարության հաջողման դեպքում, այն կարող է ծառայել որպես անհրաժեշտ հիմք մեծահասակ սերնդի կրթության ապահովման խնդիրը օրենսդրականացնելու համար:

Եզրակացություն

Հանգուցալուծելով կարող են փաստել, որ խորհրդարանական մշակույթը համարվում է քաղաքացիական հասարակության բնորոշման կարևորագույն ցուցիչը. խորհրդարանական մշակույթի զարգացումը, դրա ինստիտուցիոնալ առանձնահատկություններն ու կառուցվածքն ի վերջո սահմանում են քաղաքացիական հասարակության բովանդակությունը և զարգացումը: Խորհրդարանական մշակույթի ամենակարևորագույն գործառույթը սոցիալական կայունացումն է, որի էությունը ներկայացուցչական ինստիտուտների միջոցով հասարակության տարբեր սոցիալական շերտերի շահերի և պահանջումների բավարարումն է⁶⁰:

Արդի գերզարգացած գլոբալացման գործընթացների հորձանուտում գտնվող տեղեկատվական աշխարհակարգում հասարակական համակարգերի կերպավորման գործընթացներն ունեն չընդհատվող բնույթ: Այս պարագայում խորհրդարանը քաղաքական ուժերի համախմբման և հասարակության հետ երկխոսության կայացման միջոցով պետք է վերարտադրի տարաբնույթ մարտահրավերներին արձագանքման համաժամանակյա մեխանիզմներ: Խորհրդարանի և հասարակության միջև երկխոսության կայացման հիմքում պետք է ընկած լինի հանրության բոլոր շերտերի ներկայացվածությունն՝ ապահովելով նրանց շահերի և պահանջումների բավարարումը: Խորհրդարանը, որպես հանրային կառավարման գերակա ինստիտուտ, պետք է պատասխանատվություն կրի հասարակության քաղաքական գիտակցության զարգացման համար, քանզի խորհրդարանը ոչ միայն քաղաքական մշակույթի բաղկացուցիչ մաս է, այլև հանդես է գալիս որպես քաղաքական մշակույթ կերտող սուբյեկտ և պատասխանատու է տվյալ պետության քաղաքական մշակույթի զարգացման մակարդակի համար ավելի շատ, քան քաղաքացիական հասարակությունը:

ՀՀ կիսանախագահական կառավարման համակարգից անցումը խորհրդարանական քաղաքական համակարգին պետք է հիմք հանդիսանա խորհրդարանական քաղաքական մշակույթի զարգացման համար, որի գերակա թիրախը պետք է լինի անձի ինքնաիրացման հնարավորությունների

⁶⁰ St' u **Колесников В.Н.** Функциональная ценность парламентской культуры //Вестник Санкт-Петербургского Университета. Сер. 6. – 2010. Вып.2. – С. 33 – 40:

ապահովումն՝ առանց տարիքային խտրականության: Այս համատեքստում հարկավոր է անդրադառնալ այն խնդիրներին, որոնք ծառայել են նորրժնտիք խորհրդարանի առջև:

1. Արդիականացման գործընթացի անհամատեղելիությունն այն հասարակարգերում, որոնք չունեն ժողովրդավարական ավանդույթներ և համապատասխան արժեքային համակարգ:

Անցումային հասարակություններում բարձր է սոցիալական կերպափոխումների մեխանիկական նույնականացման արագությունը, ինչը հանգեցնում է հասարակության զարգացման տարերայնությանն ու բախումնայնությանը: Արդիականացման արդյունքում հաստատվում են հասարակության կենսագործունեության ոչ հայամետ մոդելներ, որոնք ոչ միայն հակաարդիականացնում են հասարակական համակարգը, այլև նպաստում են հանրության տարբեր շերտերի ինքնախրացման հնարավորությունների անհավասար բաշխմանը: Վերջինս առավել խոցելի բնույթ է կրում մեծահասակ սերնդի շրջանում, որն ի տարբերություն երիտասարդ սերնդի, անցումային գործընթացում բնականոն զարգացման խաթարման պատճառով ինքնուրույն չի կարողանում վերարտադրել արդյունավետ վերասոցիալականցման մեխանիզմներ:

2. Խորհրդարանի, որպես հանրային կառավարման գերակա դերակատարի, կառավարության համապատասխան մարմինների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների կողմից ոչ համարժեք արձագանքը առկա սոցիալական մարտահրավերներին:

Մեծահասակ սերնդի կենսագործունեության զարգացման առանձնահատկություններն ու խնդիրները չպետք է դիտարկվեն հասարակությունների ծերացման երևույթի ներքո: Խորհրդարանական քաղաքական ուժերը, կառավարության համապատասխան մարմինները, հասարակական կազմակերպություններն իրենց ծրագրերից չպետք է դուրս թողնեն մեծահասակ սերնդի արժանավայել կյանքի զարգացմանը խոչընդոտող խնդիրների ուսումնասիրությունը: Ընդհակառակը, եռաչափ համագործակցության միջոցով, ի հաշիվ քաղաքական արդիականացման և վերասոցիալականացման արդյունավետ մեխանիզմների, պետք է ապահովել հանրության բոլոր տարիքային կատեգորիաների ինքնախրացման հնարավորությունները: Մեծահասակ սերունդը յուրաքանչյուր պետության ոչ միայն պատմական և քաղաքական հիշողության, արժեքային համակարգի կրողն է, այլև այն փոխանցողն է երիտասարդ սերնդին: Սակայն ոչ ճիշտ իրականացվող հանրային քաղաքականության արդյունքում մեծահասակ սերունդը շատ շուտով կզրկվի այդ ունակությունից, քանզի նրանց բնականոն զարգացման խաթարումը հանգեցնում է սերունդների միջև ճեղքվածքի խորացմանը:

3. Հասարակության քաղաքական գիտակցության զարգացման ցածր մակարդակ, ինչը հանգեցնում է քաղաքական մասնակցության ձգնաժամի:

Վերոնշյալ խնդիրները հանգեցնում են հասարակության շրջանում քաղաքական գիտակցության զարգացման աստիճանական նվազմանը, որը յուրահատուկ կերպով իր արտացոլումն է ստանում ընտրական գործընթացների

հոլովոյթում: Քաղաքացիների մեծամասնությունը, հատկապես մեծահասակ սերնդի շրջանում, գիտակցված ընտրություն կատարելու փոխարեն, օրվա ապրուստը բավարարելու նպատակով, պատրաստ է «կատարել շահավետ գործարք» տարբեր քաղաքական ուժերի հետ՝ այդպիսով ապահովելով իր իսկ մասնակցությունը պետության համար կարևորագույն իրադարձություններին:

Անփոփելով կարող ենք պնդել, որ ներկայումս Հայաստանում քաղաքական գործընթացները երկդեմ են. դրանք միաժամանակ և՛ արդիականացնող, և՛ հակաարդիականացնող բովանդակություն ունեն: Խորհրդարանը, ի հաշիվ քաղաքական ուժերի համախմբման և հասարակական համակարգի սոցիալական կայունացման գործառույթների, պետք է ունակ լինի մշակել արդյունավետ հանրային քաղաքականություն, որի հիմքում պետք է ընկած լինի հանրության այժմեական զարգացումը:

МАГДА АРСЕНЯН

Государственная академия управления РА, аспирант

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

В статье рассматривается роль гражданского образования взрослых в процессе установления парламентской культуры, поскольку развитие последней обусловлено уровнем развития политического сознания общества. Роль гражданского образования взрослых в статье анализируется с точки зрения теорий политической модернизации и политической ресоциализации. В статье комплексно представлены проблемы обеспечения гражданского образования взрослых в Республике Армения, а также нормативно-правовая база, регулирующая этот сектор.

MAGDA ARSENYAN

Public Administration Academy of the RA, Postgraduate student

PROBLEMS OF PROVIDING CIVIC EDUCATION TO THE ELDERLY IN THE RA

The article discusses the civic education role of the elderly within the process of parliamentary culture establishment, since the development of the latter is conditioned by the development level of the political consciousness of the society.

In the article the role of the adult's civic education is considered in the framework of political modernization and political resocialization theories. The article also examines the main issues of the provision of adult's education in Armenia, as well as the legal and legislative basis of the regulatory framework of this topic.

ԱՆԻ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարան, կրթության կառավարման և պլանավորման ամբիոնի դասախոս, Որակի ապահովման և բարեփոխումների կենտրոնի մասնագետ

ՀՀ ԲՈՒՀԵՐՈՒՄ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ՄՏԱՎՈՐ ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Սույն հոդվածում դիտարկվում են ՀՀ բուհերում մտավոր սեփականության կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ օրենսդրական հիմքերը: